

Územní diference věkové struktury

Věková struktura obyvatelstva jednotlivých krajů České republiky se vzájemně výrazně neliší s výjimkou hl. města Prahy. Obyvatelstvo Prahy je podle všech ukazatelů podstatně starší než kterýkoli jiný kraj. V procentuální struktuře je to patrné zejména ve velmi nízkém podílu dětí do 14 let a naopak ve vysokém podílu obyvatel ve věku 65 a více let. Naopak nízký podíl obyvatel ve věku přes 65 let je v krajích Karlovarském a Ústeckém, kde je to způsobeno relativně mladým obyvatelstvem podkrušnohorského průmyslového pásma od Sokolova až po Ústí nad Labem. Nestejnoměrná je věková struktura obyvatelstva Plzeňského kraje, kde vedle okresů Plzeň-město, Plzeň-jih a Rokycany, v nichž patří obyvatelstvo k nejstarším, je i okres Tachov s relativně nejmladším obyvatelstvem v České republice.

Nepříznivá věková struktura obyvatelstva je charakteristickým znakem i ostatních velkých měst, zejména Brna a Plzně. Je obvyklá i u ostatních středoevropských velkoměst – Vídně, Budapešti, Mnichova. V těchto městech se však nezhoršuje tak rychle jako v Praze, protože jsou omlazována trvale pozitivním migračním saldem.

Tab. 30 Věková struktura krajů podle hlavních věkových skupin z výsledků sčítání lidu 2001 (obě pohlaví)

Kraj	0-14	15-24	25-39	40-64	65-79	80+
Hl. město Praha	13,4	13,9	21,6	34,9	13,0	3,2
Středočeský	16,0	14,6	21,8	33,4	11,9	2,4
Jihočeský	16,6	15,1	21,8	33,0	11,2	2,4
Plzeňský	15,6	14,6	21,6	34,7	10,9	2,3
Karlovarský	16,7	15,1	22,6	33,6	10,2	1,6
Ústecký	17,0	15,2	22,3	32,5	10,2	1,9
Liberecký	16,8	15,1	22,1	33,2	10,7	2,2
Královéhradecký	16,4	14,7	21,4	33,0	11,9	2,5
Pardubický	16,8	15,3	21,6	32,3	11,7	2,4
Vysočina	17,1	15,5	21,8	32,6	11,3	2,4
Jihomoravský	16,0	15,1	21,7	32,8	11,6	2,7
Olomoucký	16,5	15,4	21,9	32,7	11,2	2,4
Zlínský	16,5	15,4	22,0	32,3	11,3	2,4
Moravskoslezský	17,1	15,1	22,5	33,0	10,2	2,0
ČR celkem	16,2	14,9	21,9	33,1	11,4	2,4

Hlavní město je jediným krajem, v němž obyvatel ve věku 65 let a vyšším je více než dětí do 14 let. Tato skutečnost signalizuje, že věková struktura pražského obyvatelstva je zvlášť nepřirozená. Vzhledem k trvale nízké porodnosti v Praze, zčásti způsobené i malým zastoupením obyvatel ve fertilním věku, nelze předpokládat, že by se Praha mohla v dohledné době omladit přirozeným přírůstkem. Prostředkem ke zlepšení její věkové struktury může být jen imigrace mladých lidí – v posledních několika letech je však Praha migračně ztrátová.

Tab. 31 Syntetické ukazatele věkové struktury obyvatelstva krajů z výsledků sčítání lidu 2001

Kraj	Průměrný věk	Index stáří (60+)	Index stáří (65+)	Index závislosti (60+)	Index závislosti (65+)
Hl. město Praha	41,1	154,4	120,1	51,9	41,9
Středočeský	39,1	117,8	89,1	53,3	43,2
Jihočeský	38,4	108,8	81,8	53,1	43,3
Plzeňský	39,2	121,6	90,9	53,4	42,8
Karlovarský	37,8	99,7	71,0	50,3	40,2
Ústecký	37,8	98,7	71,9	50,7	41,1
Liberecký	38,1	101,3	75,9	51,4	42,2
Královéhradecký	39,0	116,9	88,8	54,7	44,4
Pardubický	38,4	110,1	83,0	54,7	44,5
Vysočina	38,1	106,6	79,7	55,6	45,1
Jihomoravský	39,0	118,6	89,6	53,7	43,4
Olomoucký	38,4	110,2	82,3	53,0	43,0
Zlínský	38,4	111,5	82,8	53,8	43,3
Moravskoslezský	37,9	99,8	71,9	52,2	41,8
ČR celkem	38,8	113,8	85,2	52,9	42,8

Nízká porodnost je společným problémem všech regionů České republiky. V průběhu devadesátých let se přitom porodnost územně nivelizovala. Zatímco ještě v osmdesátých letech míra porodnosti např. v okresech Sokolov, Tachov, Karlovy Vary nebo Bruntál každoročně byla podstatně vyšší než v průměru ČR, na přelomu století se ukazatele porodnosti v těchto okresech nijak výrazně neodlišují od obdobných ukazatelů vnitrozemských okresů středních nebo východních Čech. Nezměnilo se jen postavení hlavního města. V Praze zůstává míra porodnosti trvale nejnižší ze všech regionů České republiky.

Vlivem nízké porodnosti ve všech okresech podstatně klesl podíl dětí do 14 let v obyvatelstvu a vlivem její nivelizace se zmenšily dřívější velké územní rozdíly v zastoupení dětské složky. Míru poklesu podílu dětské složky dokládá skutečnost, že i v okresech, kde sčítání zjistilo dětí relativně nejvíce, je zastoupení dětí ve věku 0-14 let nižší, než při předchozím sčítání bylo v celé České republice. Pod 20% klesl podíl dětí v obyvatelstvu České republiky teprve v roce 1993; v roce 2001 byl ve všech okresech hluboko pod touto hranicí. V Praze, v Plzni a v Brně nedosahuje podíl dětí ani 15 %; tak nízká míra v minulosti nebyla v žádném územním celku zaznamenána.

Tab. 32 Okresy s nejvyšším a nejnižším podílem dětí ve věku 0- 14 let z výsledků sčítání lidu 2001

Okres	Podíl (%)	Okres	Podíl (%)
Sokolov	18,4	Hl. město Praha ¹	13,4
Žďár nad Sázavou	18,3	Plzeň-město	14,1
Česká Lípa	18,3	Brno-město	14,4
Tachov	18,1	Kolín	15,4
Bruntál	18,1	Pardubice	15,4
Český Krumlov	18,0	Hradec Králové	15,4
Nový Jičín	17,9	Nymburk	15,6
Třebíč	17,8	Praha-východ	15,7
Ústí nad Orlicí	17,7	Klatovy	15,7
Chomutov	17,7	Beroun	15,8

¹ Území hl. města Prahy netvoří okres, v tabulkách je zahrnuto v zájmu porovnatelnosti

V zastoupení obyvatel ve věku 65 let a vyšším jsou územní rozdíly větší. V pohraničních okresech s dřívější vyšší mírou porodnosti a s trvale vyšší mírou migrační výměny obyvatelstva je

podíl starých lidí podstatně nižší než v českém vnitrozemí. S výjimkou Brna se nevyskytuje mezi okresy s nejvyšším zastoupením skupiny 65 a více let žádný okres Moravy a Slezska.

Tab. 33 Okresy s nejvyšším a nejnižším podílem obyvatel ve věku 65 a více let z výsledků sčítání lidu 2001

Okres	Podíl (%)	Okres	Podíl (%)
Hl.město Praha ¹	16,1	Sokolov	9,9
Brno-město	15,6	Česká Lípa	10,4
Rokycany	15,4	Tachov	10,5
Jičín	15,3	Chomutov	10,5
Hradec Králové	15,2	Český Krumlov	10,6
Kolín	15,2	Bruntál	11,1
Písek	15,2	Jeseník	11,5
Nymburk	15,2	Most	11,6
Plzeň-město	15,1	Nový Jičín	11,8
Pelhřimov	15,1	Cheb	11,9

¹ Území hl. města Prahy netvoří okres, v tabulkách je zahrnuto v zájmu porovnatelnosti

Již zmíněný vyšší počet osob ve věku 65 let a více oproti počtu dětí do 14 let v Praze, Brně a Plzni dokládá situaci, která by ještě před nedávnem byla považována za absurdní. Obdobnému stavu se blíží celá řada českých okresů a je již jisté, že v první dekádě 21. století v nich bude hodnota indexu stáří 100 překročena. Očekává to velmi pravděpodobně i celou Českou republiku, která se i v tomto ukazateli přiblíží evropským zemím s nejstarším obyvatelstvem, kterými dosud jsou Itálie, Španělsko a Řecko.

Tab. 34 Okresy s nejvyšším a nejnižším indexem stáří obyvatelstva (poměr počtu osob ve věku 65 let a vyšším na 100 dětí ve věku 0-14 let) z výsledků sčítání lidu 2001

Okres	Index stáří	Okres	Index stáří
Hl.město Praha ¹	120,1	Sokolov	54,4
Brno-město	108,7	Česká Lípa	56,8
Plzeň-město	107,2	Tachov	57,8
Kolín	98,8	Český Krumlov	59,0
Hradec Králové	98,2	Chomutov	59,3
Rokycany	97,5	Bruntál	61,4
Nymburk	96,9	Jeseník	65,3
Pardubice	96,2	Nový Jičín	65,6
Jičín	95,1	Most	67,4
Klatovy	94,9	Karviná	69,4

¹ Území hl. města Prahy netvoří okres, v tabulkách je zahrnuto v zájmu porovnatelnosti

Praha s Brnem a Plzní jsou zatím jedinými územními celky, v nichž průměrný věk obyvatel překročil hranici 40 let. V okrese s nejmladším obyvatelstvem – Česká Lípa – byl při sčítání v roce 2001 průměrný věk přesně stejný, jako při sčítání 1991 v celé ČR. Průměrný věk obyvatel ČR, zjištěný sčítáním v roce 1980 – 35,4 let – v roce 2001 byl již vysoce překračován průměrným věkem obyvatelstva kteréhokoli okresu.

Tab. 35 Okresy s nejvyšším a nejnižším průměrným věkem obyvatel z výsledků sčítání lidu 2001

Okres	Průměrný věk	Okres	Průměrný věk
Hl.město Praha ¹	41,1	Česká Lípa	36,3
Brno-město	40,4	Sokolov	36,4
Plzeň-město	40,4	Tachov	36,5
Kolín	39,7	Český Krumlov	36,5
Hradec Králové	39,7	Chomutov	36,7
Rokycany	39,6	Bruntál	36,8
Plzeň-jih	39,6	Nový Jičín	37,1
Pardubice	39,5	Prachatice	37,1
Písek	39,4	Žďár nad Sázavou	37,3
Nymburk	39,4	Jeseník	37,3

¹ Území hl. města Prahy netvoří okres, v tabulkách je zahrnuto v zájmu porovnatelnosti

Územním celkem s nejstarším obyvatelstvem je jednoznačně Praha. Při sčítání lidu 2001 se území hlavního města členilo na 15 městských částí; je pozoruhodné, jak se obyvatelstvo těchto městských částí svou věkovou strukturou výrazně odlišovalo. Jako vůbec nejstarší část hlavního města neukázaly výsledky sčítání lidu centrum města, ale městskou část Praha 10 s více než 108 tisíci obyvateli. Jejich průměrný věk byl 44,9 let, podíl dětí do 14 let 11,1%, podíl osob ve věku 65 let a více let 23,4 %; index stárí tak v Praze 10 dosáhl absurdní hodnoty 211,7. Pak následovala Praha 6 (průměrný věk 43,8 let), teprve potom centrální městské části Praha 1 a Praha 2 s věkovým průměrem 43,0 let. Naopak Praha 13 (81 tisíc obyvatel) se sídliště Jihozápadního města byla ve všech ukazatelích nejmladším správním územím v ČR. Průměrný věk jejího obyvatelstva byl jen 34,3 roku – o 2 roky nižší než v okrese Česká Lípa, podíl dětí do 14 let zde byl 19,7%, podíl 65letých a starších jen 6,6%, index stárí pouze 33,4 %. Relativně velmi mladé bylo i obyvatelstvo dalších městských částí s velkými sídlišti - Praha 14 (průměr 36,5 let), Prahy 15 (37,6 let) a Prahy 12 (37,9 let).

Obyvatelstvo velkých měst je v průměru nejstarší. Již delší dobu se však vážně zhoršuje i věková struktura obyvatelstva vnitrozemských oblastí Čech (okresy Plzeň-jih, Rokycany, Beroun, Kolín, Nymburk, Hradec Králové, Poděbrady, Jičín), zejména v menších obcích. Z okresů sousedících se státní hranicí se do této skupiny se zvláště nepříznivou věkovou strukturou obyvatelstva zařazuje pouze okres Klatovy. Oblastní rozdíly ve věkové struktuře korelují s mírou vnitrostátní migrace. Okresy s dlouhodobě nejintenzivnější migrací – Sokolov, Tachov, Česká Lípa – jsou i okresy s nejmladším obyvatelstvem, zatímco obyvatelstvo migračně stagnujících středních a východních Čech nejvíce trpí stárnutím.